

VESTNIK

NOTICIERO

Reg. Nac. de la
Prop. Intel. No. 659.805

X I I
3 - 1961

Ustanovitelj „VESTNIKA“ duhovni svetnik KAREL ŠKULJ

VESTNIK je glasilo slovenskih protikomunističnih borcev. Izdaja ga konzorcij, katerega v sedanjem poslovnem letu sestavljajo: Edi Škulj, predsednik, Gabrenja Vojko, ing. Anton Matičič, Potočar Anton; za Zvezo slovenskih protikomunističnih borcev, Cleveland, USA: Jakopič Marijan, Kranjc Danilo, Lekan Jože, Pleško Stane — pooblaščenec Vencelj Dolenc; za Društvo slovenskih protikomunističnih borcev v Argentini: Pregelj Bogomil, Jenko Jože, Kralj Janez, Logar France; urednik Pavle Rant.

Uredništvo in uprava: Ramón L. Falcón 4158, Capital Federal, Argentina.
Naročnina: Južna Amerika 96.— pesov, odn. enakovrednost v dolarju, USA
in Kanada — 2.50 dolarja letno, Anglija, Avstralija — 1 funt šterling,
evropske države — 1.50 dolarja.

Editor responsable: Eduardo Škulj, redactor Pablo Rant — Tiska Talleres
Gráficos Vilko, Estados Unidos 425, T.E. 33-7213 Buenos Aires, Argentina.

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 659805 — „Vestnik“ es
el Informativo de los excombatientes anticomunistas eslovenos — „Vestnik“
is the voice of Slovenian anticommunist veterans.

Vsebina: V vrtincu revolucij (Ruda Jurčec) — Ali je bil neizogiben naš zlom
leta 1941? (Radivoj Rigler) — Pogajanja z Rusi — Borci pišejo (J. K., Argentina; EC, Italija) — Prošnja in poziv — Paberki — Oj očaj Nanos, ki
zreš na svoje podložne (A. F.-Martin Radoš) — Izjava DSPB — Urednikov
bunker — Iz uprave

V VRTINCU REVOLUCIJ

Ko smo v letu 1918 Slovenci vstopili v novo državo Jugoslavijo, smo krenili na pot nove dobe političnega in državnega dozorevanja. V okviru stare monarhije smo bili močno zasidrani v delovanju parlamentarnega režima: izdelali smo si dober strankarski sistem, demokracija je med Slovenci naglo pridobivala in množila državljansko zavest ter politično kulturo ljudskih množic.

V novi državi smo se začeli srečavati z novimi oblikami političnega življenja. Prvi realnejši stik z njimi smo doživeli v januarju leta 1929, ko je bil s pomočjo vojske izveden prvi državni udar v Jugoslaviji. Kralj Aleksander je prevzel diktaturo, vodstvo države je iz kontrole demokratsko organiziranih stank prešlo na ljudi, ki so vladali državo s podporo vojske (saj se je razdelitev države izvedla na banovine, ki so imele svoje meje enake s tistimi, ki so odgovarjale posameznim vojaškim divizijam in so nosile imena po nazivih divizij, na pr. dravska, savska...). Totalitarizem je zajemal Evropo. Eni največjih držav na svetu: Rusiji je vladal komunizem, Italijo je vodil diktator Mussolini, Nemčijo je prevzel nacizem. Ves srednjeevropski blok je bil v rokah režimov, ki s parlamentarnimi demokratskimi oblikami niso imele nobenih zvez.

Bilo je samomorilno dejanje, če so se v časih po izbruhu vojne v letu 1939 zlasti manjše države predajale iluzijam. Ob konfliktu med demokracijo in totalitarizmom, ki je naraščal, smo v Jugoslaviji v marcu 1941 še imeli režim, ki je slonel na nekaterih tradicionalnih političnih demokratskih strankah ali skupinah. Pod vodstvom kneza Pavla je ta režim upal prodirati skozi krize do konca vojne s tem, da je sklenil podpisati trojni pakt dne 25. marca 1941. Čez dva dni je bil izveden v Beogradu vojaški puč, ki je ljudi strank in političnih skupin potisnil na tir, kjer je potem nujno prešlo vse pod kontrolo in vodstvo vojske. Ko so 6. aprila 1941 izbruhnile sovražnosti, se je vojaška akcija, povezana z revolucijo dne 27. marca, skušala uveljaviti na bojišču in bila po nekaj tednih obsojena na neuspeh.

Toda povezava med vojsko in revolucijo je ostala. Ves teritorij Jugoslavije je zajela državljanska vojna, ki s cilji vojske že ni imela mnogo skupnega: šlo je za zmago ali poraz komunizma na teritoriju vse države. V maju 1945 je obveljala oblast komunističnega totalitarizma, to je tistega revolucionarnega elementa, ki se je že dne 27. marca kot najbolj izrazit uveljavil na beograjskih ulicah in ob vojski manifestiral ne za vstop v vojsko, ampak že za svojo bodočo zmago, za komunizem.

Ob spominu na 27. marec 1941 nam mora lebdeti iz vrtince revolucionarnih dogodkov, ki so si potem sledili, pred očmi predvsem tole: državni udari, izvedeni od sil, ki se ne naslanjajo na tokove, ki slone na politični zavesti in državljanski izšolanosti prebivalcev, ne morejo biti porok za pravilen razvoj države ali skupnosti. Zgodovinski prerez 27. marca sicer še ni končan, in tudi dejanje, ki je 27. marca 1941 sprožilo vrtinec revolucij, še ni zaključeno. Teritorij Jugoslavije je še vedno pod režimom, ki ga je prinesla totalitarna revolucija in vlada državni stranka, ki ni izraz političnega mišljenja ljudstva; osnovnih državnih problemov ni razčistila. Vrtinec revolucij, ki se je sprožil 27. marca 1941, ni zaključen in dvajset let pozneje moremo ugotoviti — nam v spodbudo —, da ta revolucija ni zmagala in nikdar ne bo. Z državnimi udari, revolucijami se nikdar ne ustvarjajo trdni temelji. Vse se namreč vedno vrača na edini in resnični temelj: na svobodno odločanje ljudstva in njegovih rednih predstavnikov. Država se ne umiri, dokler se ne vrne v okvir zdrave in prave zakonitosti, demokratske legalnosti.

RUDA JURČEC

Uredništvo in konzorcij Vestnika želita vsem borcem, naročnikom, prijateljem in bralcem Vestnika ter vsem rojakom blagoslovljene velikonočne praznike v zavesti, da za Velikim petkom pride vedno Velika nedelja.

Da bi nas prav tako močna vera kakor v vstalega Zveličarja na Veliko nedeljo spremljala vse dni, želita vsem borcem Zveza slovenskih protikomunističnih borcev, Cleveland, in Društvo slovenskih protikomunističnih borcev, Buenos Aires.

ALI JE BIL NEIZOGIBEN NAŠ ZLOM LETA 1941?

Radivoj Rigler

Prva Jugoslavija ni objela s svojimi mejami vseh tistih, ki so ji po naravnem pravu pripadali. Po volji odločujočih faktorjev pri urejanju Evrope po prvi svetovni vojni so bile meje te nove države tako potegnjene, da je ostalo pod tuji več stotisoč Hrvatov in nad pol milijona Slovencev, ki so bili tako obsojeni še nadalje živeti v sužnosti, hujši kot je bila prejšnja.

Čeprav ni bilo nobenih znakov o kakih pripravah na vojno za osvoboditev zaslužjenih bratov ne v jugoslovanski politiki ne pri jugoslovanski vojski, je v Jugoslaviji misel na njih in na njihovo odrešitev bila vedno živa. „Gorica, Trst i Rijeka, sloboda vas čeka!“ je obljubljala domoljubna pesem, ki so jo Srbi prav tako čustveno prepevali kot Slovenci in Hrvati. Spominjam se, da smo gojenci beograjske vojaške akademije pri vračanju s pouka o jahanju navadno vedno zapeli to pesem, ko smo se približali italijanskemu poslaništvu, mimo katerega nas je vodila pot. Italijanski poslanik je zaradi tega nekega dne vložil protest pri naši vladi. Pa tudi potem nam je včasih pred sedežem fašističnega predstavništva ušla iz grl ta pesem, vendar protestov ni bilo več. To je bilo tam v letih 1927/28 in 29.

Grof Ciano, italijanski zunanji minister in Mussolinijev zet, je ob priliki svojega službenega obiska v Beogradu leta 1937 (če se prav spominjam) zapisal v svojem dnevniku med ostalim tudi naslednje:

„Ko sem vprašal dr. Stojadinovića, čemu pravkar zaključena prijateljska pakta z Grčijo in Turčijo, mi je ta odgovoril: 'Jugoslavija potrebuje še 10 do 20 let miru, da se notranje konsolidira, gospodarsko in vojaško okrepi, potem pa se bo podala na pohod. In naš prvi pohod bo vprav na Solun in na Carigrad.'“

Grofu Cianu je imponirala ta izjava, ker je po njegovem mnenju izražala tipično fašistično osvajaško dinamiko. Za nas je ta izjava dr. Stojadinovića, če jo sprejememo kot avtentično, en dokaz več, da se je v predvojni Jugoslaviji mislilo na neodrešene brate in na njihovo osvoboditev in to ne samo med ljudstvom, marveč tudi v visokih in najvišjih političnih krogih.

Ob spodnjem Vardarju vse do njegovega izliva v Egejsko morje živi znatno število slovanskih Macedoncev, ki so bili v času med dvema svetovnima vojnama huje zatirani po Grkih kot Primorski Slovenci pod fašizmom v Italiji, samo da je o njihovem trpljenju bilo le malo znanega. Je to preprosto ljudstvo brez izobraženstva, ki bi poročalo v svet o krivicah, ki se jim godijo.

Leta 1934 je grška vlada poslala na pogreb umorjenega kralja Aleksandra četo živopisano uniformiranih Evzonov, ki opravljajo gardno službo. Enota je za časa svojega bivanja pri nas stanovala v vojašnici pehotnega polka kraljeve garde na Dedinju. Zelo smo bili presenečeni, ko smo videli, koliko evzonov govori macedonsko. Rekli so nam, da jim je strogo prepovedano govoriti v njihovem materinem jeziku in povedati, da so Macedonci. Zato so se pogovarjali z nami le na skrivaj. Še danes vidim tiste srečne obraze, srečne, da morejo govoriti z brati, čeprav so se zavedali, da bi jim tak pogovor utegnil nakopati strogo vojaško kazen.

Če je torej dr. Stojadinović omenil jugoslovanski pohod na Solun, je imel v mislih v Grčiji zatirane Macedonce in se prodiranje na grško državno ozemlje ne more kvalificirati kot osvajanje, marveč kot osvobajanje zaslužjenih bratov. In če se je dr. Stojadinović pri pogovoru s Cianom spomnil na neosvobojene Macedonce, so mu morale misli pohiteti tudi v Istro, na Tržaško, na Goriško in na Koroško, le da tega že iz gostoljubnosti ni mogel omeniti.

Pohod na Carigrad pa predstavlja bolgarsko aspiracijo, tako da njegova omemba predpostavlja priključitev Bolgarije Jugoslaviji, drugo od jugoslovanskih velikih srčnih teženj. Malo je ljudi, ki bi vedeli, kako blizu smo že bili njeni ostvaritvi. Tajni skupni jugoslovansko-bolgarski akcijski odbor za združenje je imel do podrobnosti izdelan načrt, kako naj se zedinjenje izpelje. Ena od točk tega načrta je predvidevala, da jugoslovanski pehotni gardni polk v določeni noči pride v Sofijo in prevzame stražo bolgarskega dvora, a istočasno se pojavi v Beogradu bolgarski gardni polk in prevzame varstvo našega dvora. Zjutraj pa bi se objavilo svetu, da smo eno. Ko so nekaj dni pred akcijo bile obveščene najvišje politične osebnosti obeh držav o bližnjih dogodkih, je z naše strani bila tajno vprašana za svet Velika Britanija. Ta pa je rekla: Ne! in tako je cela stvar za tisti krat padla v vodo.

Osvoboditev neodrešenih bratov bi se mogla izvesti ali v samostojni akciji ali pa v sodelovanju z drugo silo ali zvezo sil v vojni, ki bi jo ta sila ali zveza vodila zoper državo, katera je tudi naš dolжник.

Samostojna akcija zahteva premoč nad nasprotnikom v vojaškem pogledu in dopušča izbiro najugodnejšega trenutka za začetek, medtem ko pri sodelovanju vojaška pripravljenost, čeprav zaželeno, ni nujna, akcija pa se začne takrat, ko se pokaže prilika.

Pri nas se je mislilo na samostojno osvobodilno vojaško akcijo predvsem proti Italiji, kjer je bilo število neodrešenih bratov največje in njihovo zatiranje najhujše. Čeprav je ta naša sosedja v predvojnem času veljala za velesilo in je bila moderno vojaško opremljena, ni našim ljudem vlivala nobenega respektja. Prevladovalo je ljudsko mnenje, da se z njo lahko spoprimemo, kadar hočemo, in da ji bomo zadali poraz. To mnenje je bilo zasnovano na skušnjah z italijansko vojsko v prvi svetovni vojni, ko so se slovenski fantje in možje, Hrvatje, prečanski Srbi in bosanskohercegovski muslimani kot avstroogrski vojaki borili proti Itali-

janom in jih spoznali kot slabe borce. Vojaški strokovnjaki so imeli tako ljudsko mnenje za preveč optimistično, toda poznejši dogodki so ga potrdili. Grki, ki nikdar niso uživali dobrega glasu kot vojaki in se niso mogli z nami primerjati v vojaškem potencialu, so leta 1940, ne samo gladko odbili italijanski napad iz Albanije, marveč so nato prisilili Italijane na umik na celi črti in začeli prodirati za njimi v Albanijo. Če se ne bi spomladl leta 1941 vmešali Nemci, bi Grki najbrž zavzeli celo Albanijo in zajeli Italijane, kolikor se jih ne bi bilo rešilo z begom čez morje.

Še preden smo mislili, da se moremo spustiti v samostojno osvobodilno akcijo, je izbruhnila druga svetovna vojna. Ta nam je prinesla edinstveno priložnost, ki se zlepa v bodočnosti ne bi ponovila: glavna dva dolžnika — s slovenskega stališča gledano: oba naša dolžnika — Nemčija in Italija sta bili na isti strani. Nič bolj prirodnega, kot da se pridružimo nasprotni strani, če le ima izglede za uspeh, pod pogojem, da nam bo zato vrnjeno ozemlje, ki nam je po prvi svetovni vojni bilo nepravilno odtrgano in s stotisoči naših bratov izročeno tujcem v last.

Druga svetovne vojna se je začela dne 1. septembra 1939, z nemškim napadom na Poljsko. Ker je bila ta povezana z Anglijo in Francijo v obrambnem paktu, sta ti dve velesili dva dni nato napovedali vojno Nemčiji. Po osemnajstih dneh junaškega odpora v neenaki borbi je Poljska podlegla, potem ko je dobila še nož v hrbet od Sovjetov. Sledila je nato Sovjetsko-finska tri mesece trajajoča zimska vojna, v kateri je Finska presenetila svet s svojimi uspehi nad sovjetskim Golijatom v začetnih operacijah in ki je končno le podlegla spričo ogromne sovjetske premoči. Na zapadu pa sta jesen in zima potekali brez operacij, ali zato v mrzlih pripravah. Bilo je to zatišje pred nevihto. Spomlad pa se je sprožilo. Pred nemško silo so padale ena za drugo male države: Danska, Norveška, Holandija, Belgija in Luksemburg. Tudi padec Francije, druge vojaške sile v Evropi, je sledil presenečujoče hitro; prav nič ji ni veljala slovita Maginotova obrambna črta, v katero je bilo vloženo toliko denarja in toliko upov. Ko je že omahovala pod nemškimi udarci, ji je skočila v hrbet še Italija, ki se je dotlej držala ob strani, čeprav je bila že nekaj let z Nemčijo tesno politično povezana v bloku imenovanem „osišče“. Britanske čete, ki so se borile na kontinentu, so se z velikimi izgubami rešile pri Dunquerque-u čez Rokavski kanal. Po teh zares bliskovitih operacijah na severu in zapadu spomlad leta 1940 se je Nemčija obrnila k jugovzhodu. Toda tu ni morala uporabiti svoje vojaške sile. Madžarska, Romunija in Bolgarija so brez pomslekov sprejele pogoje oz. bolj točno povedano: diktat nemškega prijateljstva, ki je iz njih napravil vazale. Ker se je Grčija v jeseni zapletla v vojno z Italijo, ki jo je napadla iz Albanije, je ostala na jugovzhodu samo še Jugoslavija kot neopredeljena v novem evropskem spopadu; v ostali Evropi pa so bile v takem položaju še nevtralna švica in Portugalska. Bile so proste tudi še kneževine Monaco in Lichtenstein, republiki San Marino in Andorra ter Vatikanska država, ki pa zaradi svoje majhnosti in geografskega položaja

in ker nimajo nobenega vojaškega potenciala, niso prišle v poštev kot možne stranke v vojni. Francova Španija, čeprav še ne dejansko, je duhovno že bila opredeljena na strani osiščev; to je narekovala hvaležnost za pomoč, ki sta ji jo bili izkazali Italija in Nemčija za časa državljanske vojne. Švedska je sicer veljala za nevtralnno, toda ker je dovolila nemškim četam prehod čez svoje ozemlje, je bil njen položaj podoben položaju Madžarske, Romunije in Bolgarije. Sovjetska zveza je bila v prijateljskih odnosajih z Nemčijo po sporazumu, ki sta ga sklenili in podpisali na predvečer izbruha druge svetovne vojne, na podlagi katerega so Sovjeti sodelovali pri napadu na Poljsko in njeni delitvi, naslednje leto pa okupirali baltiške države: Litvo, Letonijo in Estonsko ter severni romunski pokrajini: Besarabijo in Bukovino.

Takšna je bila politično-strateška evropska panorama v času, ko je prišla tudi nad Jugoslavijo težka ura odločitve. Jugoslavija bi bila najraje ostala nevtralna v tem novem evropskem spopadu, saj so tisti, do katerih je gojila simpatije, bili poraženi, odnosno v tako hudem položaju, da v tistem času ni bilo skoraj nobenih upov, da bi se razmere še mogle spremeniti njim v korist. Toda Hitler, močni človek tiste dobe, ni hotel ničesar vedeti o nevtralnosti. „Kdor ni z nami, je proti nami!“ je bilo njegovo geslo. Zahteval je od nas pristop k Trojnemu paktu, kakor se je imenovala ta zveza velesil, potem ko se je Osišču priključila jeseni leta 1940 še Japonska.

Za ogromno večino Jugoslovanov je vstop v to zvezo bil absurden, saj so Italijani in Nemci bili naši dedni sovražniki in kruti zatiralci naših bratov onstran meja Jugoslavije. Razen tega pa je Hitler v svoji knjigi „Mein Kampf“ brez ovinkov in zadržkov povedal, kaj namerava s Slovani, če mu bo dano urejati Evropo po njegovi zamisli.

Jugoslovanska vlada je dobro vedela za narodna čustva in se je tudi njej upirala ta zveza, kar dokazuje njeno dolgo zavlačevanje, ki je že samemu Hitlerju šlo na živce, in katerega si ne bi smela dovoliti nobena od držav, ki so pred nami bile prisiljene na pristop. Če so Nemci toliko časa čakali na našo odločitev, to ni bilo iz potrpežljivosti, marveč zaradi tega, ker so nas visoko cenili v vojaškem pogledu. To potrjuje Hitlerjevo dnevno povelje, kot šefa nemške vrhovne komande, izdano četam na predvečer njihovega napada na Jugoslavijo, ki se začneja z naslednjimi besedami: „Vojaki Tretjega Rajha! Jutri boste stopili v borbo z nasprotnikom, ki vam je enakovreden...“

Da bodo Združene ameriške države stopile v vojno proti silam Trojnega pakta, smo pričakovali in se nam je zdelo tudi popolnoma naravno. S tem bi se položaj v vojni tudi temeljito spremenil z ozirom na ogromno vojaško moč tega državnega kolosa, kot ga še nikdar nobena država ni imela. Toda jugoslovanska vlada ni mogla vzeti želje in predpostavke za osnovo svojim sklepom, ki so bili za državo življenjsko važni. V ostalem pa je vprav ta vojna že prinesla dogodke, ki se človeku ne bi niti sanjali. Največje presenečenje je vsekakor povzročil namško-sovjetski pakt.

Hudobija je združila, četudi samo za kratek čas, dva smrtna sovražnika: nacizem in komunizem!

Obkrožena od čet „osišča“, impresionirana zaradi hitrega poraza vseh držav, ki so se Nemčiji zoperstavile, zlasti pa prijateljske Francije, in zavedajoč se svoje nepripravljenosti na vojaškem polju, je Jugoslavija po svoji vladi končno 25. marca 1941 storila korak, ki ga je veleval namig, če ne kaj bolj določenega od ameriškega polkovnika Donovana, osebnega odposlanca predsednika Zedinjenih držav Roosevelta, ki se je v tistih kritičnih dneh pred pristopom k paktu mudil v Beogradu. Zarotniki so dalje računali, da se bo zavezništvo med Nemci in Sovjeti kot neprirodno prej ali slej razdrlo, in končno, da je Anglija že prešla najnižjo točko svoje vojne dejavnosti. Posledica vsega tega pa bo poraz sil Trojnega pakta.

Presoja položaja ni mogla biti bolj točna. Poznejši dogodki so jo v celoti potrdili.

Zaključek presoje, da bodo sile Trojnega pakta izgubile vojno, pa je naravnost vpil proti paktu oz. klical njegov preklic, potem ko je bil že podpisan. Klicala in opominjala pa je tudi ljubezen do neodrešenih bratov.

Previdnost je seveda velevala, da se pred podvzemanjem ustrežajočih ukrepov dobro premisli o vseh možnih posledicah takega dejanja in se naj odloči šele, če presoja pokaže, da verjetne posledice ne bi bile hujše razum in ki se mu je upiralo srce: podpisala je na Dunaju svoj pristop k Trojnemu paktu.

Komaj 48 ur potem pa je bil izvršen v jugoslovanski prestolnici državni udar, očitno usmerjen proti temu paktu, čeprav je nova vlada v eni svojih prvih izjav podčrtala, da Jugoslavija ostane pri dani besedi.

Skupina ljudi, ki je ta državni udar pripravila, je drugače gledala na položaj v svetu in v vojni kot pa vlada. Medtem ka se je ta pri presojanju oslanjala zgolj na realne elemente, so zarotniki vzeli v račun tudi hipotetične elemente. Računali so predvsem, da bo Amerika stopila v vojno proti silam Trojnega pakta. Verjetno so dobili v tem smislu vsaj od posledic pristopa k Trojnemu paktu.

Da bo Nemčija oz. „osišče“ na zavrnitev ponujene prijateljske pogodbe odn. na njen preklic reagirala s takojšnjo objavo vojne in napadom, ni bilo dvoma, saj bi to terjala užaljeni ponos in oškodovani ugled. Bi pa tako akcijo zahtevali tudi strateški razlogi. Nevarno bi namreč bilo pustiti nekontrolirano največjo in vojaško najmočnejšo državo na Balkanu, čez katere ozemlje vodijo pomožne operacijske smeri v primeru zavezniške ofenzive, in katere prebivalstvo ni prav nič skrivalo svojih simpatij do Zapada.

Ali ima jugoslovanska vojska možnosti uspešnega odpora proti silam Osišča? To je bilo naslednje vprašanje, ki bi si ga bili morali zastaviti

zarotnik, potem ko so prišli do zaključka, da odbijanje ali odpoved pakta prinaša vojno.

Ko bi šlo za spopad samo z Osiščem oz. samo z Nemčijo, Jugoslavija ne bi smela tvegati vojne, četudi bi bila bolje oborožena in pripravljena, kot je bila. Že številčna in tehnična premoč Nemčije sta bili tolikšni in tako prepričevalni, da je vsako nadaljnje primerjanje na ostalih sektorjih vojaškega potenciala bilo nepotrebno.

Ali tu ni šlo več za enostaven vojni primer. Nemčija in Italija sta bili že zapleteni v vojno. Jugoslavija pa bi po objavljeni ji vojni avtomatično postala zaveznica sil, ki so se borile proti silam Trojnega pakta. V sodelovanju s temi silami, ki jih je politično-strateška presoja pokazala kot bodoče zmagovalce, pa je tudi jugoslovanska vojska imela svoje šanse kljub vsem pomanjkljivostim v pripravljenosti.

Vojna je že trajala leto in pol in se je pokazalo, da igrajo sedaj v bitkah tankovske enote in zrakoplovstvo ne sicer odločujočo, vendar ogromno vlogo. „Kraljica bitke“ je še naprej ostala pehota, vendar je njen uspeh bil močno odvisen od pomoči in zaščite teh dveh novih vojskinih panog, ki sta se bili pojavili že v prvi svetovni vojni, a do polnega izraza prišli v tem novem evropskem spopadu.

In prav v teh dveh panogah je bila jugoslovanska vojska najbolj šibka. Razpolagala je z dokaj skromnim zrakoplovstvom — vsega skupaj okoli 200 borbenih zrakoplovov — in s še bolj revnim tankovskim parkom starega in zastarelega tipa.

V predvojni Jugoslaviji so se skoraj tri četrtine prebivalstva pečale s poljedelstvom in živinorejo. Le majhen je bil odstotek zaposlenih v industriji. Ta gospodarska panoga je bila namreč še slabo razvita. Najšibkejši smo bili v težki industriji. Tank, težki borbeni zrakoplov in bombnik pa so izdelki težke kovinske industrije. Ker doma ni bilo pogojev za izdelavo teh borbenih strojev, smo jih morali nabavljati iz inozemstva, kar pa je bilo v zvezi z velikimi težavami. Ne samo da so ti nakupi stali velike vsote denarja, marveč tudi za drag denar nismo mogli dobiti vsega tistega, kar bi želeli. Države proizvajalke so namreč prodajale le tiste tipe, ki za lastno vojsko niso več prišli v poštev, ker so že imele boljše modele.

Navzlic nezadostni dotaciji tankov in zrakoplovov pa položaj jugoslovanske vojske leta 1941 še vedno ni bil tak, da se ne bi smela spoprijeti s sovražnimi silami Osišča, ne da bi pri tem tvegala poraza. Marsikdo se bo začudil tej trditvi, dejstvo pa je, da ima Jugoslavija obširne predele ozemlja, ki so tankom nedostopni in kjer je učinkovitost sovražnikovega zrakoplovstva močno zmanjšana.

Jugoslavija je gorata dežela. Ima sicer v svoji oblasti dober kos Panske ravnine, ki izpopolnjuje njen severovzhodni del v obliki skoraj ravnokrakega trikotnika s kakih 300 km dolgo osnovo na Savi in Donavi (od ustja Vrbasa do romunskega pristanišča Bazjaša) in nad 150 km dolgo

višino z vrhom na reki Tisi, tam kjer ta stopa na jugoslovanska tla. Srednje in manjše ravnine se razprostirajo še ob srednjem in spodnjem toku nekaterih rek, vse ostalo pa so gore, nižje ali gričevje, srednje in visoke, ki pripadajo nič manj kot šestim gorskim sistemom: alpskemu, dinarskemu, šarsko-pondskemu, rodopskemu, balkanskemu in karpatskemu. Največ prostora zavzema dinarski sistem ali Kras, ki se začneja v jugozahodni Sloveniji, se nadaljuje skozi jugozahodno Hrvatsko, Dalmacijo, Bosno in Hercegovino, Črno goro in se konča v zahodni Srbiji. Na severovzhodu se spušča do Save, na jugozahodu pa pada v Jadransko morje. Ta gorski kolos je z ozirom na svoje posebne geološke lastnosti in svoj strateški položaj mogel odigrati v 2. svetovni vojni vlogo jugoslovanske prirodne trdnjave. V njo bi se mogla zateči jugoslovanska vojska pred neprimerno močnejšim sovražnikom, da bi odtod nadaljevala vojno v zavezništvu z zapadnimi silami do končne zmage.

Črta, na kateri sta v neposrednem stiku nasprotujoči si vojski, se imenuje strateška fronta. Ta črta je več ali manj kriva in živa: spreminja svojo obliko, se skrčuje in razteguje skladno z razvojem strateških operacij, premikajoč se v smeri proti tistemu, ki se umika. Če efektivni vojske, ki je prisiljena na obrambo, niso v zadovoljivem razmerju z doližno strateške fronte, je nujno potrebno skrajšati fronto, sicer jo bo napadalec prej ali slej prebil in vojsko, ki se mu upira, razdeljeno na dva ali morda tudi na več delov, lažje ali celo z lahkoto premagal.

Skrajšanje strateške fronte se ostvarja s strateškim umikom na nove postojanke v zaledju. Glavna črta novih postojank mora biti skrbno izbrana, tako da so izkoriščene vse prednosti, ki jih ozemlje nudi obrambi.

V primeru vojne, ki jo je sprožila zavrnitev vabila za pristop k Trojnemu paktu odnosno odpoved že podpisane pogodbe, je bilo pričakovati, da bo Jugoslavija že v samem začetku popolnoma obkoljena. Avstrija namreč že nekaj let nazaj ni več obstojala kot samostojna država, temveč kot Vzhodna provinca nemškega Rajha. Nemške čete pa so se nahajale tudi v Madžarski, Romuniji in Bolgariji. Italijo bi poleg zavezniške dolžnosti do Nemčije v vojno proti nam gnal tudi njen pohlep po Sloveniji, Hrvatskem, Primorju in Dalmaciji. Obroč v trenutku vojne napovedi še ne bi bil popolnoma strnjen, ker bi ostala še prosta grška meja in čez njo zveza z zapadnim taborom, toda bilo je več kot gotovo, da bi se v najkrajšem času, verjetno že v nekaj dneh, tudi na tem mestu obroč zaprl, bodisi z nemškim sunkom iz Bolgarije proti Skoplju in dalje do albanske meje, bodisi z udarcem na Grčijo, pravitako iz Bolgarije.

Jugoslovanska vojska bi se torej v primeru vojne s silami Osišča znašla v najhujšem položaju, v kakršnega sploh more dospeti bojujoča se vojska. To, že dovolj skrbi vzbujajočo okolnost je spremljalo še drugo za Jugoslavijo hudo nepovoljno dejstvo: izredno velika dolžina njenih meja — čez 2000 km na kopnem in nad 800 km na morju, okoli 3000 km vsega skupaj. Tudi če bi bila bolje dotirana z oklopnimi enotami in zrakoplovstvom, se

jugoslovanska vojska leta 1941 ne bi mogla spustiti v bitko na tako ogromno strateški fronti.

Korenito skrajšanje te začetne strateške fronte je bil imperativ za jugoslovanskega vojnega stratega v tem vojnem primeru.

Pogle na zemljevid Jugoslavije zadostuje tudi nestrokovnjaku, da uvidi, da bi v ta namen moralo biti začasno žrtvovano predvsem vse ozemlje severno od Save, na vzhodu do črte: žel. proga Obrenovac na Savi—Ljig—Čačak—reka Ibar, če ne celo do Drine in Lima; na Jadranu bi morala biti izpraznjena vsa obala, na severozapadu, v naši Sloveniji, pa bi črta okrajšane strateške fronte šla čez njeno skrajno, jugozapadno, področje (Kočevski rog in Gorjanci) bolj iz moralnih in simboličnih razlogov kot pa iz strateških potreb.

Nova strateška fronta bi potemtakem zapirala vase ozemlje izpolnjeno s pogorji Dinarskega sistema. Gore gredo na splošno na roko obrambi, tako taktični kot strateški, in otežujejo napad. Z okrajšavo začetne strateške fronte na pokazani način bi torej dobili v naših gorah močno oporo. Ima pa to ozemlje tudi take lastnosti, ki otežujejo obrambne operacije. To je predvsem slaba prehodnost tega ozemlja sploh, zlasti pa v smeri severozahod—jugovzhod. V obkoljenem kakor tudi v nadkriljenem položaju ima namreč obramba ugodno možnost tzv. operacij po notranjih smereh, t. j. bolj hitrega premeščanja čet z ene točke na drugo, kot jih ima napad, ker so zunanje smeri daljše. Pri slabi prehodnosti ta nemajhna prednost pri operacijah seveda odpade. Napoleonove najlepše operacije so bile prav operacije po notranjih smereh, ko je z malo vojsko, ki jo je na hitro zbral po vrnitvi iz internacije na otoku Elbi, zadajal na vse strani hitre in močne udarce združenim sovražnim vojskam prav zaradi tega, ker je spričo krajših smeri na izbrani točki fronte v odločilnem trenutku bitke mogel prej ostvariti premoč kot pa nasprotnik, ki je drugače bil neprimerno močnejši.

Druga negativna lastnost Dinarskega ozemlja je precej nizka živežna proizvodnja. To področje producira komaj za svojo lastno prehrano. Če je letina slaba, je nujen uvoz hrane iz drugih pokrajin države. Vojska, ki bi operirala zaprta na tem ozemlju, bi morala zato s seboj prinesiti vso potrebno hrano, kar pa predstavlja problem, katerega težina je v premem sorazmerju z velikostjo vojske in dolžino trajanja vojne.

(Nadaljevanje prihodnjič)

V aprilski številki bo „Vestnik“ pričel objavljati odlomke iz Dnevnika grofa Ciana, ki se nanašajo na Slovenijo, Hrvaško odn. Jugoslavijo v letih 1939—1943

BRALI SMO

POGAJANJA Z RUSI

(Negotiating with the Russians, nemška izdaja Mit den Russen am Verhandlungstisch, Nest Verlag, Nürnberg 1953 — izbor raznih avtorjev uredila Raymond Denet in Joseph E. Johnson)

„V odboru (za begunce in DP, op. prev.) je bilo sovjetsko zadržanje veliko volj naklonjeno kakor pa jugoslovansko, katerega zastopniki so izjavili, da bi z repatriacijo in izročitvijo vojnih zločincev bil na mah odpravljen problem beguncev in DP, kajti tako ne bi bilo več treba ustvarjati mednarodne organizacije za reševanje tega problema.“ (Str. 174.)

„Naj bo takoj povedano, da je Jugoslavija pogosto zavzela ostrejši kurz kakor Sovjetska zveza. Še nikdar nisem videl sposobnejšega, bolj prepričanega in neodjenljivega velikega duhovna repatriacije in lova za 'izdajalci, quislingovci in vojnimi zločinci', kakor je bil gospod Mateš (Leo Mateš, delegat FLRJ, op. prev. Str. 177.)

„Večji del vojne so balkanske države nekako ostajale v ozadju okvira medzavezniskih odnosov. Šele, ko so ruske čete prekoračile sovjetske meje in so se zahodne sile izkrcale v Franciji, je postalo vprašanje bodoče politične ureditve balkanskih držav pereče.“ (Str. 209.)

„V zadevi satelitov (Madžarska, Romunija, Bolgarija napram Nemčiji, op. prev.) je bilo mogoče razpravljati šele, ko so sovjetske čete vkorakale na Balkan. Pri določevanju pogojev premirja so bili Rusi v prednosti; bili so tam, v teh državah, in še bolje so poznali krajevne razmere.“ (Str. 210.)

„Oktobra 1944 so se britanski in sovjetski državniki pri osebni izmenjavi misli v Moskvi domenili o končni rešitvi. Tako naj bi Rusom pripadla vodilna vloga na Madžarskem, v Romuniji in na Bolgarskem; Veliki Britaniji v Grčiji, medtem ko naj bi si vpliv nad Jugoslavijo obe državi razdelili v enaki meri. Kakor je ta dogovor koristil britanskemu imperiju v Sredozemlju, tako je istočasno tudi potegnil ločitveno črto, ki naj bi v danih okoliščinah takoj po končani vojni skušala omiljevati zahodno-vzhodne spore v teh področjih. Na splošno pa tega dogovora niso šteli za nekaj dokončnega, ampak za neko začasno rešitev v prehodni dobi, dokler ne bi Nemčija kapitulirala.“ (Str. 212.)

„Medtem ko je v bistvenih stvareh bila sovjetska zahodna politika v Jugoslaviji in Albaniji enotna, so se grški partizani pod vodstvom komunistov pokazali kot napadalno, čeprav neuradno orodje sovjetske politike, in to celo v času, ko je bila dežela priznana kot britansko interesno področje.“ (Str. 213.)

„Prednosti, ki so jih Sovjeti v onem času dosegli kljub točnim določbam glede Belkana (v jaltski izjavi namreč, op. prav.), izvirajo iz priporočila, o katerem so se vse tri vlade (USA, Anglija, ZSSR, op. prev.)

glede Jugoslavije dogovorile. Priporočen je namreč bil vstop nekaterih članov londonske jug. vlade v begunstvu v Narodno osvobodilno vladu pod vodstvom Tita in vstop vseh članov jug. predvojnega parlamenta (torej tudi 20 slovenskih poslancev SLS, izvoljenih na listi JRZ 11. 12. 1938, op. prev.) v Svet narodne osvoboditve Jugoslavije, ki je nastal med vojno. Formalno se je ta rešitev zdela samo kompromis med komunističnim režimom v deželi in begunsko vladu, praktično pa je pomenila uraden prenos pomoči, ki jo je do tedaj prejemale begunska vlada od zahodnih sil. Zahodnim državnikom se razvoj, ki je kasneje vodil do spora med Stalinom in Titom, bržkone ni zdel popolnoma nemogoč; toda tedaj so sklepi glede Jugoslavije vsekakor predstavljali bistvene koncesije sovjetskemu stališču.“ (Str. 217.)

„V času razida londonske konference, v začetku oktobra 1945, so Združene države priznale od vlad, sestavljenih na področju jugovzhodne Evrope, samo grško vladu. Na drugi strani pa je ameriška vlada — spričo kompromisnega dogovora v Jalti glede Jugoslavije — bila v stanju priznati Titov režim, ako bi ta doprinesel dokaze reprezentativnega značaja. Ta dokaz so dale 11. novembra (1945, op. prev.) izvedene volitve, pri katerih je z ogromno večino zmagal Tito, in 22. decembra sta Velika Britanija in USA priznali jugoslovansko vladu.“ (Str. 220.)

„Pogajanja o tekstu ustanovne listine Združenih narodov so primer uspeha, ki ga je mogoče doseči ob skrbni sestavi, pa še v tem primeru se je zgodilo, da je kasneje prišlo do mnogih navzkrižij. V Jaltski proklamaciji o osvobodjeni Evropi pa manjka sleherni dokaz o skrbni redakciji. Nasprotno so celo uporabljali v zvezi z osnovnimi demokratičnimi pojmi izrazoslovje, ki je bilo zgodovinska sporna točka med Sovjetsko zvezo in Zahodom. V dokumentu niso bila podana načela, po katerih je neke volitve mogoče smatrati za 'svobodne' in vlade za 'reprezentativne', s čemer je sovjetska propaganda pogosto zelo spretno predstavljala v svetovni javnosti sovjetsko stališče.“ (Str. 250.)

* * *

Uredništvo opozarja vse dopisnike in bralce, da bodo priprave za junijsko številko zaključene že 10. aprila. Prosimo zato za čim prejšnjo dostavo dopisov in člankov.

BORCI PIŠEJO

Pod tem zaglavjem sem v februarški številki našega glasila v drugem dopisu s podpisom A. B. iz Brazilije bral dopis, ki me je zelo razočaral; zaradi tega ne morem kaj, da nanj ne bi odgovoril.

Resno sem v dvomih, če je A. B. sploh kdaj bil protikomunistični borec v pravem pomenu besede, kot to pojmujemo borci, kajti zdi se mi nemogoče, da bi po bore petnajstih letih mogel kdo izmed nas pozabiti ideje, za katere smo se borili, da bi mu v teh kratkih letih zbledel spomin na vseh 10.000 soborcev, ki so bili na nečloveški način pomorjeni in pred tem zverinsko mučeni.

A. B. nima časa za branje morda edinega slovenskega čtiva, ki mu pride v roke v daljni tujini. Niti nima potrpljenja za „brezkončne razprave“. Bojim se, g. A. B., da je tudi Vaše slovenstvo že v „zadnji fazi“.

Mimo Vaših ušec so šle brez odmeva besede našega pokojnega škofa, ki so bile tolikokrat napisane in v katerih nas naravnost roti: „Gorje samemu. Držite se skupnosti. Za vsako ceno se je držite, da se boste ohranili in si med seboj pomagali. Nekateri so nanjo bolj, drugi zopet manj navezani. Naslonjen na skup-

nost pa naj bo sleherni, da se ne pretrga tista žila, ki teče iz slovenskega naroda v slehernega posameznika. V sleherni slovensko družino, v slovensko udejstvovanje in slovensko mišljenje. Držite se svojih družtev, organizacij, berite slovenske knjige, slovenske časopise.“ Ob neki drugi priliki pa nam je naš veliki pokojnik spet zaklical: „Vztrajajmo! Ohranimo si za vsako ceno notranjo svobodo, ne postanimo sužnji materialističnega duha svojega okolja, tudi tedaj ne, ko bi bili med tujci osamljeni in med brezverci zaničevani.“

Prav v isti številki Vestnika pa so napisane besede dr. Tineta Debeljaka, ki pravi med drugimi: „... utonil bo, kdor ni pripet vsaj na eno slovensko društvo kot na rešilni pas.“ Zdi se, da jih je treba vprav ob branju dopisa g. A. B.-ja še enkrat poudariti.

A. B.: Prav zelo Vam svetujem, vzemite si toliko časa in gornje odstavke prav resno preštudirajte, morda le niste še vsega zamudili in boste v eni prihodnjih številka naše revije napisali, da smo se v petnajstih letih le nekaj naučili.

J. K., Argentina

„V redu prejemam Vestnik in vestno prebiram vse pisanje v njem. Včasih se mi je težko živeti v miselnost ljudi, ki v Vestnik prispevajo, kajti skoro vedno se je treba iz sedanje realnosti, ki nas drži, premakniti v umišljeno dobo nerealistične preteklosti ter skušati razumeti stvari s tistimi očmi in dojeti s tistimi možgani, kot smo jih imeli vsi pred in med vojno. Sami vidite, g. urednik, na kaj ste zadeli po prvih jasnejših besedah. Ne zamerite pa, ako Vam pišem, da danes jaz gledam na marsikatero stvar z dokaj drugimi pogledi. Po večini se morem oddaljiti od subjek-

tivnega presojanja, ker sem pač v novem svetu med novimi ljudmi in stvarmi, ki za preteklost ne vedo in jim do nje nič ni. Redki znanci, ki jih srečam, tudi ne obujajo spominov in še manj načenjajo akademske debate o preteklosti.

Prebral sem precej zgodovinskih knjig, tudi sovjetskih in jugoslovan-skih. In komunisti imajo to posebnost v svojih knjigah, da je njihova var-ljivost predvsem v tem, kar izpuste, kajti na napisane stvari se more človek kolikor toliko zanesti. Dejstev v veliki večini ne potvarjajo, pač pa tol-mačenje dejstev. Pri tem mislim tudi na Belogardizem, ki je začuda točen v navajanju dejstev, a zlobno prenapet v njih tolmačenju.

Na Vaše vprašanje, kako bi se med Slovenci, živčimi v Evropi, moglo zbirati zgodovinsko gradivo, bom dejal tole: Čisto enostavno. Rabimo samo objavljene dokumente. Mislim namreč, da bo zgodovino pisal lahko kdor-koli, če bomo poskrbeli, da bodo vsi dokumenti, ki so dosegljivi, objavljeni v kakršni koli obliki. Za dokumente veljajo tudi osebna pričevanja. Ni se bati, da bi to koristilo rdečim doma, saj mi jih ne bomo izpodrinili. Oni objavljajo dokumente in zgodovinske spise, mi jih niti ne poznamo, niti ne popravljamo ali dopolnjujemo. Pranje perila lahko ostane časopisom, zbi-ranje gradiva pa resnejšim podjetjem. Ne morete pa trditi, da so pisanja v Vestniku dokumenti. So le mnenja, mnogokrat dokaj izmaličena mnenja, napisana 15 ali več let pozneje. Njih verodostojnost je kaj omejena. „Vetrinjska tragedije“ je tudi kljub vsem lepim stvarjem preveč čustvena. Kje so dokumenti, na katere se sklicuje? Objaviti jih je treba, to bi veljalo več kot karkoli. Komentarje bodo potem lahko pisali tudi čez tisoč let. Za dokumente ni treba nobene posebne urejenosti, le kazala mo-rajo biti popolna, z navedbo krajev, časa, ljudi in pod. Pri ducatu knjižni-čarjev, kakor slišim, med našimi ljudmi v Severni Ameriki, ne bi bilo težko tega podjetja spraviti v tek. Velja pa, da je diletantstva med nami že tako preveč in da se je zato treba izogibati nepotrebnih novih „zgodovinarjev“. Žal pa, da premnogim med preživelimi borci ni toliko za dokumente, kakor za bobneče poveličevanje. To pa nikamor ne vodi.

Kar bi bilo potrebno v prvem zamahu, je objava dokumentov, doku-mentarnih izjav, tudi izvleček iz jugoslovanskih dokumentov ali vsaj skli-cevanje nanje, navedba nemških dokumentov (vanje najbrže še nihče od naših ljudi ni pokukal), objava angleških in ameriških. Šele nato bi bilo mogoče pisati kaj resnega v vsaj delno znanstveni luči.

Obžalujem, da Vam ne morem več ustreči. Morda bom kdaj prišel do tega, da bom zase zapisal svoja doživetja. Če jih bom in kadar jih bom, jih bom pa prav gotovo dal na razpolago.“

EC — Italija

PROŠNJA IN POZIV

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA izpolnjuje važno nalogo in nje-
no delo je že rodilo lepe sadove. Skupina slovenskih kulturnih delavcev
ohranja ideale slovenske duhovnosti ko ustvarja na polju znanosti, umet-
nosti, kulture. Podpore in zaupanje je uživala že od početka. Iz globoke
ljubezni do slovenstva izvira vse to delo, ki krepi in množi tudi delavnost
na verskem, socialnem in političnem polju. Naše kulturno delo koraka
vzporedno s tokovi, ki oplajajo vse šloveštvo; naše bivanje v zamejstvu
dobiva s tem poseben pomen in vrednost.

Napori pa bodo brezuspešni, če ne bodo sloneli na medsebojnem ra-
zumevanju in podpiranju. Delo bo začelo hirati, ako se za njegovo usodo
ne zavzamejo vse plasti našega naroda; prav vsi mu moramo priskočiti
na pomoč v čim večji meri.

Slovenska kulturna akcija se ob začetku novega knjižnega leta obra-
ča na nas vse s pozivom za naročbo in podporo. Njenemu klicu nikakor ne
smemo ostati gluhi. Po svojih močeh jo skušajmo okrepiti: zgradimo ji
trdno zaledje vsega naroda, ki mu je mar za usodo slovenske kulture v
zamejstvu.

Slovenska kulturna akcija je že opravila veliko delo: zavarujmo ji
varen in nemoten razvoj. Naša pomoč naj ne zaostaja za idealizmom in
vero, ki jo izpričuje in oznanja.

P. BERNARD AMBROŽIČ, Sydney, Avstralija. — Rr. VOJKO
ARKO, Bariloče, Argentina. — IVAN AVSENEK, Cleveland, ZDA.
— Dr. JOŽA BASAJ, New York, ZDA. — Prof. MARKO BAJUK,
Mendoza, Argentina. — Dr. RUDOLF ČUJEŠ, Toronto, Kanada.
— IGOR DOMICELJ, Buenos Aires, Argentina. — Dr. LEOPOLD
EILETZ, predsednik Slov. akad. starešinstva, Buenos Aires, Ar-
gentina. — Dr. FRAN GNIDOVEC, rektor Slov. semenišča, Adro-
gué, Argentina. — Dr. CELESTIN JELENC, član NO za Slove-
nijo, Buenos Aires, Argentina. — Dr. ANTON KACIN, Gorica,
Italija. — Dr. MIHA KREK, predsednik NO za Slovenijo, Clevel-
land, ZDA. — Dr. RAJKO LOŽAR, Manitowoc, ZDA. — Ing.
ALBIN MOZETIČ, Buenos Aires, Argentina. — ANTON ORE-
HAR, direktor slov. dušnih pastirjev, Buenos Aires, Argentina. —
P. ANTON PREŠEREN S.J., Rim, Italija. — Prof. FR. SEKO-
LEC, London, Anglija. — MILOŠ STARE, tajnik NO za Slove-
nijo, Buenos Aires, Argentina. — Dr. A. SFILIGOJ, Gorica, Italija.
— Prof. PAVLE VERBIC, Buenos Aires, Argentina. — KAREL
A. WOLBANG C.M., Princeton, ZDA. — Dr. BORUT ŽERJAV,
Pariz, Francija.

Decembra 1960.

P A B E R K I

Droben spomin na taborišče. — 31. maja 1946 je ing. Vekoslav K. pisal iz Maribora beguncu V. H. v spittalskem taborišču tole pismo: „Dragi! V Ljubljani smo storili vse potrebne korake. Bodi pripravljen. Pri Vojni misiji na Dunaju, Anagasse 20, sem pustil Tvojo addresso. Ne razumem, zakaj se do sedaj še nisi javil. Delaj vse konspirativno, samo z onimi, ki se z njimi poznaš. Če ti je mogoče priti v Graz, se obrni na pisarno E. V. Süd, Opernring 7 na dr. M. in mu vse razloži ter se sklicuj na to, da si bil uslužbenec E. V. Süda, obenem pa se sklicuj na moje ime. Če pa boš počakal v lagerju, se takoj javi našim, ki bodo prišli v lager. Pri tem pa postopaj oprežno. Doma je vse v redu, Tvoja mama je zdrava in si želi, da se čim preje vrneš. Službo boš takoj dobil in bodi radi tega brez skrbi.“

Taka pisma so pisali, pišejo in jih še bodo.

KAKO JE DOMA?

Izgleda, da je doma komunistični režim trden in samozavesten. Pogajanja z jugoslovanskim episkopatom sicer še niso prišla nikamor, vendar že samo dejstvo, da je do njih prišlo, nekaj olajšuje ozračje in napetost med vlado in Cerkvijo.

Dejansko je pritisk tiranije nad duhovnim in gospodarskim življenjem stalen. Brez šumnih zunanosti se nadaljujejo policijske šikane duhovnikov in vseh ljudi, ki imajo kaj opraviti s Cerkvijo. Vzgoja mladine je vedno ostreje brezbožna in protibožna. Davčno izžemanje še svobodnih kmetov je leto za letom huje, posredno siljenje v zadruge pod nadzorstvom komunističnih upraviteljev je vedno bolj trdo.

Ni dvoma, da so posledice vplivanja totalitarne komunistične oblasti na ljudstvo že znatne. Komunisti sami priznavajo in njihove statistike dokazujejo, da je zelo padla moralna odgovornost delavstva. Kljub ostri disciplini v podjetjih in kljub neprestanemu vpitju, da so podjetja last delavskih skupnosti, številke dokazujejo, da je storilnost vedno manjša. Dočim so slovenski delavci bili na glasu kot pridni, vestni in učinkoviti, sedaj tega ni mogoče več trditi. Uspehi dela so tudi v Sloveniji manjši in nižji kot v svobodnih evropskih deželah.

Druga slaba značilnost je večje pijanstvo. Obiskovalci, ki prežive nekaj tednov ali mesecev v Sloveniji, povedo, da je pijanstvo tako splošno, da pade v oči vsakemu, ki je mogel opazovati to ljudstvo pred nekaj leti in sedaj.

Vse to je posledica duhovne praznine, ki je vedno globlja. Pred komunizmom, ki se jim vsiljuje v šolah, med delom, na ulici, v časopisu in po radiju, sploh v vsem družabnem življenju, se ljudje nekako nagonso zapirajo in ga na splošno ne spejemajo. Drugih duhovnih opor nimajo, prestopajo se tresejo pred novimi posegi države v za-

seбно življenje. Izgubili so zato vsak smisel za hranjenje sredstev za kake cilje in smotre v življenju, trošijo sproti, kar zaslužijo, in to itak ni veliko.

Gospodarsko zboljšanje se pozna: ljudje so na splošno boljše oblečeni, po cestah je poleti mrgolelo domačih in tujih avtomobilov, novi stanovanjski bloki počasi rastejo, enodružinski hišic je precej novih, cestno omrežje popravljeno in izpopolnjeno, avtobusni promet in železnice delujejo redno in zadovoljivo. Ostalo pa je na drugi strani še na tisoče družin in posameznikov, ki imajo neugodno politično karakteristiko in jim režim onemogočuje vsako olajšanje. Ti so stalni trpini in pravi reveži v popolnem pomenu te besede.

Na mladini se poznajo posledice komunistične vzgoje, kar se zelo močno opaža na novih beguncih, ki so mladi. Imamo jih na tisoče v Nemčiji in Kanadi, ki se jim pozna, da smatrajo življenje za avanturo. V tujini ne iščejo stikov s slovenskimi društvi ali drugo našo družbo, poberejo vse slabosti, ki jih srečajo in se izgublajo v vsakem oziru. Med temi ljudmi, ki so iz spekulacije bežali od doma, pa vendar bežali radi neznosnih razmer, ki so se znašli v njih radi komunističnega sistema, ima komunistična obveščevalna služba in propaganda mrežo svojih sodelavcev.

Vir narodnega zdravja in steber lepega življenja v podeželju nevarno usiha in nazaduje. Otroci številnih kmetijskih družin odhajajo s posestev, ne samo malih, tudi z večjih in dovolj krepih za preživljanje družine v rednih razmerah. Novi rod ne vidi v kmetiji bodočnosti, oziroma ga zvabi priložnost večjega in hitrejšega zaslužka v industriji. Vedno več je kmetске zemlje, ki jo obdelujejo še samo starši, kaki strici in dedje. Mladih, ki naj bi prevzeli, ni; odšli so in se utopili v množici industrijskega delavstva in povečali odstotek ti-stega prebivalstva, ki je neposredno v vsem svojem življenju odvisno od državnega režima. Pospešena industrializacija Slovenije, ki ji nedvomno moramo pripisovati velik del trenutnega gospodarskega zboljšanja, je prinesla tudi žalostne in nevarne posledice, ki so neizogibne, ker jo spremlja zgolj materialistična vzgoja in ljudska prosveta.

Na drugi strani imamo tudi razveseljive pojave. Tako so ljubljanski visokošolci od zadnjega napada na slovenščino v okrilju zveze jugoslovanskih kulturnikov, postali odporni in izvajajo načelo, da go-vore dosledno slovensko, tudi če je v družbi kak Hrvat ali Srb. Teh se ne manjka, ker je na ljubljanski univerzi kakih 2000 slušateljev iz južnih krajev države. Dočim je doslej med Slovenci veljalo (ne vedno opravičljivo) načelo, da govore jezik gosta v družbi, kolikor največ morejo, hočejo sedaj z novim ravnanjem potrjevati v dnevnem življenju, da je ljubljanska univerza slovenska in da je Ljubljana pre-stolica Slovenije. Verske manifestacije so dobro in dostikrat kar odlično obiskane in v množicah tiho rastejo apostolski značaji, ki so neustrašeni, vztrajni in v trpljenju preizkušeni. Ti so poroštvo obnove, če bi nastopilo nekaj svobode.

Tudi je res in ponovno potrjeno v zadnjem času, da dobri ljudje doma še vedno veliko zaupajo na pomoč politične organizacije za čas, ko bodo razmere dozorele.

(Domoljub, šte. 10, december 1960, str. 3/4)

ARGENTINA V BOJU S KOMUNIZMOM

Ob zaključku informativnega tečaja za oficirje argentinske vojske je podpolkovnik Ricardo J. Etchegaray imel na zbrane nagovor, v katerem je dejal med drugim:

„Neusmiljena in srdita borba komunizma, te nenasitne pošasti, ki skuša vdreti v druge narode in sedaj namerava, kakor se zdi z uspehom, stopiti na tla Amerike, predstavlja nevarno možnost nasprotstva, ki utegne zapeljati v medsebojni boj narode, ki so se od svojega rojstva dalje čutili brate po načelih miru in sloge.“

Še ostreje je govoril general Manuel G. Alvarado, ob zaključku VIII. tečaja Narodne obrambe:

„Republika Argentina mora postati antikomunistična trdnjava, ki bo na tem delu sveta branila človekove pravice in duhovne vrednote. Komunistične strategije ni težko iztuhtati. Njen glavni cilj na kontinentu je spraviti v nasprotje Latinsko Ameriko z Združenimi državami Severne Amerike in tako uničiti panameriški ideal, čigar utrjevanje je razlog obstoja Organizacije ameriških držav. Zanesti razredno sovraštvo v mednarodno življenje, tako, da pride da navzkrižij med manj razvitimi narodi na eni strani in močno industrijaliziranimi na drugi, izrabljajoč pri tem vse obstoječe činielce nezadovoljstva, je delavnost, ki jo komunizem razvija v svojem boju z zahodnim svetom. Pri tem pa pozablja, da je eno izmed najbolj zgovornih zgodovinskih dejstev prav konec kolonializma, ko so se nove države vključile v samostojno življenje, medtem ko narodi, ki si jih je podvrigel komunizem, še danes živijo v suženjstvu.“

VETRINJSKA TRAGEDIJA

Knjiga, posvečena našim mrtvim ob petnajstletnici, je izšla.

Zrtvam in naporom, ki jih je to delo zahtevalo od zgodovinskega odseka pri Zvezi slovenskih protikomunističnih borcev, se bomo najbolj dostojno oddolžili tako, ako bomo knjigo kupili.

Borci v Argentini in Južni Ameriki naj pošljejo naročila na upravo Vestnika, Ramón Falcón 4158, Buenos Aires

Oj oćak Nanos, ki zreš na svoje podložne...

Hitim dalje po označeni stezi in pridem do ovinka, kjer steza zavije v neki jarek in po drugi strani jarka naprej. Ko sem prišel na dno jarka in videl, da me nobena straža ne more opaziti, sem hitel po dnu jarka — brez vode — dalje v dolino. Ođ tega časa nisem stopil več na nobeno stezo in na nobeno pot; spomnil sem se na navodilo omenjenega železničarja, naj se izogibljem stez in potov. Spotoma sem se priporočal varstvu Matere božje, sv. Jožefa in angela varuha, naj me varujejo še naprej kot so me doslej. Hodil sem po strugi potoka — sedaj mestoma tudi po vodi — dalje, skrbno in previdno, da ne bi prožil kamenja, in s tem napravljaj šundra, ki bi ga lahko slišale partizanske straže, ki bi morda bile blizu tam kje. Tako hiteč dalje, sem opazil stezo preko potoka. Obstal sem in se začel ozirati po nji na levo in na desno, če prihajajo po nji kaki ljudje, ali pa če bi bila kaka partizanska zaseda ob nji. Ko ne opazim nikogar, hitim dalje vedno dalje po strugi. Ko sem prišel daleč v dolino, potok zavije na levo. Na tem mestu je prišla pot od leve strani, preprečkala potok in šla na desni strani dalje v dolino. Ker sem bil — po opisu omenjenega železničarja v zaporu — mnenja, da sem blizu rešitve, sem hitel dalje po tej poti na desno. Na tej poti sem opazil na tleh več praznih italijanskih patron. Zdaj sem bil v dvomu, kje se nahajam, morda blizu partizanskega lagerja, ali kje drugje. Zaskrbljen vseeno hitim dalje. Kakih 200 m niže zavije pot na desno, kjer

se za trenutek razgledam po dolini in opazim železniško progo in železniški most; na koncu mosta je bil bunker in poleg njega visok drog z veliko italijansko zastavo, ki je vihrala v vetru, da sem jo lahko videl od obeh strani; bila je brez rdeče zvezde. Po tem sem spoznal, da tam ni partizanov.

V.

Tako sem bil izven območja partizanov — in z novim upanjem. Približujem se mostu in opazim na njem stražarje. Par metrov pred menoj je bila žična ograja, ki je obdajala bunker 50 m naokrog. Stopim k ograji in zažvižgam straži. Straža se ozre. Pomignem mu naj pride k meni. Straža vzame z rame puško in s pripravljeno na strel hiti proti meni. Ko pride k meni, me vpraša, kdo sem. V nekaj kratkih besedah mu razložim, da sem bil zaprt pri partizanih. Vpraša me, če mu to lahko dokažem. Razgalil sem mu svoja zapestja, ki so bila globoko zažeta in rdeča od verig. Zatem me vpraša, kaj želim. Zaprošim ga naj me odvede do prvega njihovega komandanta. V bunkerju, kamor me je straža privedla, je bil tisti čas njihov saržente. Njegova zapestna ura je kazala točno 8 ur 20 minut zjutraj 10. marca 1945. Straža me izroči saržentu, nakar se oddalji na svoje mesto. Saržente me vpraša, kdo sem in odkod itd. Kar sem mu ob kratkem vse točno povedal. Isti me nato vpraša, kaj želim. Prosil sem ga, da naj me odvede do njihovega višjega komandanta. Tukaj sem prvič spoznal, da

nisem več med partizani, marveč med civiliziranimi ljudmi — čeprav med Italijani —, ker so me prijazno in vljudno sprejeli. (Bili so to iz italijanskega oddelka prostovoljcev, ki so služili pri Nemcih za stražo na progi.)

Saržente mi je povedal, da me pelje na železniško postajo Huda južna, ki je bila oddaljena okrog 400 m k prvemu komandantu, k nekemu poročniku (povedal mi je ime pa si ga nisem zapomnil). Takoj odrineva proti postaji. Ko se bližava poslopju, opaziva na cesti pod železniško progo nekega častnika, ki je odhajal iz postaje. Saržente mu pomigne, naj se hitro vrne, in meni pove, da je to komandant poročnik, h kateremu sva namenjena. Ko pridemo na postajo, je naju že čakal poročnik pred vrati svoje pisarne. Saržente mu na kratko pove, kdo sem in odkod ter čemu prihajam k njemu. Poročnik naju povabi v pisarno. V pisarni odkrije saržente moja od verig zažeta in rdeča zapestja, seže v moj žep po verige in mu jih pokaže kot edini dokument, ki ga imam s seboj. Poročnik mi namigne na sedež in me povabi naj sedem; nato me vpraša, če sem lačen. Rečem mu, da sem. Nekega vojaka, ki je bil v pisarni vpraša, če imajo še kaj jedi. Vojak odvrne, da imajo kavo in kruh. Prinesel mi je skledo kave in dva kruha. Ko jem, poročnik saržentu nekaj naroči, nakar se saržente od mene prijazno poslovijo, želeč mi vso srečo na pot in zapusti pisarno. Po končanem okrepčilu me poročnik vse natanko izpraša o vseh stvareh, ki sem jih preživel od zajetja do tega trenutka in vse popiše v spremnem pismu, ki ga je izročil nekemu stražarju, ki je v tem trenutku vstopil.

Temu stražarju razloži, do kam naj me pelje. Od tam naprej da me bo peljal neki drugi stražar z istim pismom. Med potjo, ki je trajala približno eno uro in pol, sva se razgovarjala o različnih stvareh, največ o partizanih. Ko prideva do prvega bunkerja, kamor sva bila namenjena, prihiti za nama neki vojak z dolgo brado, ki ga stražar, ki je mene privedel, pozdravi in nagovori s „signor tenente“. To se je zgodilo okrog poldne. Sam tenente me pokliče in me pelje v obednico, ter mi pove da me že dolgo čaka kosilo, ker so bili obveščeni o mojem prihodu. Med kosilom se začuje od daleč bobnenje avtomobilov. Poročnik steče na cesto, ker je pričakoval, da pride nemška kolona avtomobilov, kar je tudi bilo res. Kolona je bila namenjena k Sv. Luciji, kamor so nameravali tudi mene poslati, ker so imeli tam komando italijanskega bataljona. Na koloni je bil italijanski vojak, ki je bil namenjen k Sv. Luciji. Temu so izročili moje spremno pismo in mene. Takoj smo nadaljevali vožnjo in v treh urah smo dospeli k Sv. Luciji, kjer so mene in moje spremno pismo oddali na komandi italijanskega bataljona prostovoljcev.

S komande bataljona italijanskih prostovoljcev me pošljejo v neko hišo bivše postojanke italijanskih karabinerjev, ki so me nastanili v neki sobi, dokler me ne pošljejo v Gorico. Drugi dan po prihodu tja, pride pome neki vojak od komande bataljona in mi veli, naj grem z njim na komando. Ko pridem tja, me vojak predstavi tenenteju kot komandantu bataljona. Ta me povabi, naj sedem in pripomni, naj samo par minut počakam. In res! Čez kratko

vstopi v sobo neki nemški častnik s tolmačem. Tolmač mi ga predstavi, da je ta častnik stotnik najvišji nemški komandant pri Sv. Luciji. Vsi, eden kot drugi, so bili zelo vljudni in prijazni do mene. Ta prijaznost mi je zelo dobro delala po tolikih dnevih živčne napetosti. Tolmač, ki je prišel s stotnikom je bil Slovenec od Sv. Lucije. Takoj se je začelo zasliševanje. Vprašali so me, kaj sem bil prej, predno so me partizani zajeli; dalje, kako so me partizani zajeli, kod so me gonili, kako so z mano postopali. Povedal sem jim brez ovinkov in po resnici. Naposled mi stotnik dá v roko svinčnik, predloži zemljevid — vojaško specialno karti tistih krajev —, mi pokaže na njej Cerkno in po tolmaču naroči, naj si zemljevid natančno ogledam, zlasti tisto pot, po kateri sem hodil od Cerkna do bunkerja, kjer sem se prijavil, naj vso pot še enkrat natančno preštudiram in potem s svinčnikom narahlo — toliko, da se bo poznalo — začrtam, kod sem hodil od Cerknega do bunkerja. Ko sem to pot zarisal, je stotnik vzel v roko neki urj podoben aparat in z nekim koleščkom šel po tisti črti in me potem vprašal, ali za gotovo vem, da sem šel s Cerknega iz zapora ob 5 zjutraj in prišel do bunkerja ob 8,20. Povem mu, da za gotovo vem, ker je ura v stolpu bila 5, ko sem zapuščal zapor, in v bunkerju je saržentova ura kazala 8,20 (tako je bilo tudi zapisano v spremnem pismu!). Nato se je začudil, kako je to mogoče, da sem to pot tako hitro prehodil, ker mu je aparat pokazal, da je ta pot dolga 24 km, kar bi pomenilo, da sem to daljavo prehodil v treh urah in 20 minut,

in me vprašal, kako hitro sem hodil. Povedal sem mu, da sem hodil hitro, da sam ne vem kako. Eno, ker je pot šla več kot dve tretjini samo navzdol... in drugo, da sem hodil, kot da mi gori za petami v bojazni, da ne bi padel v partizansko zasedo. Zdelo se mi je, da me je razumel, zakaj bil je z menoj zelo prijazen. Končno me je vprašal po zdravju. Rekel sem mu, da prebava ni v redu. Nato je naročil tenenteju, naj me še isti dan pošljejo k zdravniku, kar se je zgodilo malo pred nočjo. Zdravnik me je vse natanko sprašal, kako sem doslej živel, kaj jedel, kaj me pri prebavi nadleguje. Povedal sem mu vse točno, kako je bilo z mano. Zdravnik me je razumel, dal mi je neka črna zdravila v ploščatih kroglicah z navodilom in pripomnil, da bo v dveh dneh dobro, kar se je spopolnilo. Drugi dan so pripeljali v hišo, kjer sem bival, neko poročeno partizanko in so jo zaklenili v posebno celico in zastražili, dočim sem se smel jaz prosto gibati, tudi izven hiše, samo predaleč ne, zaradi osebne varnosti — zaradi partizanov. Dva dni po zgoraj omenjenem spraševanju me zopet pokličejo na komando. Ko pridem tja, sta me tam že čakala dva nemška stotnika od SS. Pričelo se je znova spraševanje od začetka do konca. Najbrže ju je zanimalo, koliko vrednosti ima oče tistega partizana-domačina, ki je proti meni pričal pri obravnavi partizanskega vojnega sodišča v Cerknem, ker so me o tem posebno natanko izpraševali. Ko se je spraševanje končalo, sta se od mene prijazno poslovila s pripombo, da bom imel vso škodo poravnano ter mi nato dala vsak še po par cigaret in odšla.

Par dni za tem me pokliče stražnik zgodaj zjutraj, naj grem z njim, češ, da moram v Gorico. Kamion, s katerim sem se vozil, je bil nemški, in je imel štiri nemške vojake z brzostrelkami — zaradi partizanskih zased. Peljali smo se od Sv. Lucije mimo Tolmina v Kobarid. Od Kobarida dalje po cesti proti Beneški Sloveniji v Čedad, (kjer sem bil prvič v življenju). Čedad smo hitro zapustili in drveli naprej proti Vidmu (it. Udine) in od tam dalje v Gorico.

VI.

V Gorici me nastanija v zaporih v celici št. 36. V zadnjih dveh zaporednih celicah št. 35 in 36 smo bili zaprti samo taki, ki smo hodili ven delat. V glavo mi ni šlo, zakaj so me vtaknili v ječo, ko sem bil brez krivde in zadnje dni na pol pota v svobodo. Razen tega me je silno skrbelo, kako je z mojimi domačimi: z mamo in sestrama. Že prej so mi v Cerknem stražarji govorili, da so vse moje domače pobili. Jaz pa jim tega nisem verjel, pomiriti pa se le nisem mogel, da res niso napravili kake lumparije.

Na veliko sredo velikega tedna zjutraj pride paznik na vrata vsake ječe in skozi okence v vratih vsake celice pozove, če bi bil kdo, ki bi šel rad za praznike k spovedi, naj pove in se javi, da ga bo prišel ob treh popoldne poklicat, ker bo spovednik ta čas za spovedovanje v kapeli pripravljen. Jaz sem se takoj prijavil. Takoj mi je prišlo na misel, da bi bilo morda mogoče porabiti to priložnost in potem tega duhovnika spovednika sporočiti znancem v mesto, kje se nahajam. Vzel sem listek papirja in nanj na-

pisal nekaj besed preden sem šel v kapelo. Ob treh me pride paznik poklicat, naj grem z njim v kapelo. V kapeli že najdem g. spovednika nekega gospoda patra franciškana, ki je čakal za spovedovanje. Vseh spovedancev nas je bilo 5-6. Ko sem opravil spoved, sem zaprosil gospoda spovednika, če bi mogel z njim nekaj besed govoriti izven spovedi. Bil je pri volji. Povedal sem mu, kako je z mano in ga vprašal, če pozna msgr. g. dr. Brumata (zdaj je že precej časa mrtev). Odgovori mi, da ga dobro, prav dobro pozna. Nato sem ga prosil, če bi mogel ta listek, ki sem mu ga prinesel s seboj oddati g. dr. Brumatu. G. dr. Brumat je mene in vso našo družino dobro poznal in bil velik naš prijatelj. Prvi trenutek je g. patra skrbelo, v kakšno nevarnost se podaja, če mi ugotovi, da če Nemci pri njem ta listek dobe, ga bodo gotovo ustrelili; slednjič mi je vendarle obljubil, da bo storil, kar sem ga prosil.

Drugi dan — to je na veliki četrtek — smo šli ravno tako kot prejšnje dni ven delat. Ob četrtek je bil dan, da so lahko prinašali zaprtim hrano. Ko smo se vrnili od dela, smo zapazili več žensk, ki so še čakale pred vrati. Med temi sem zagledal neko znano žensko postavo — črno oblečeno. „Kaj, če bi bila tista črno oblečena ženska moja sestra?“ se mi je dozdevalo. Stopil sem k stražniku in ga naprosil, če bi smel iti k tistim ženskam pogledat, ker se mi zdi, da je tam moja sestra — tista, ki je črno oblečena. Stražnik mi dovoli in pripomni, da naj hitro opravim, ker bodo vsak čas odprli vrata in bomo morali hitro notri. Grem brž tja in bolj od

blizu pogledam in vidim, da je res moja sestra. Ker ni bilo časa za daljši razgovor z njo, sem jo pozdravil in prosil, naj gre na uredništvo „Goriškega lista“ in prosi gospoda urednika, ki me dobro pozna, naj posreduje zame, da me izpuste iz zaporov, in vtaknejo kamorkoli, samo v ječo ne. Posebno sem si želel iz ječe, ker je bilo notri nekaj takih, ki so bili v enakem položaju kot jaz, pa so bili zaprti več mesecev in nihče se ni pobrigal zanje, da bi prišli ven.

Drugi dan so nas prišli klicat na delo. Ker so nas vsak dan zapisovali vse, ki smo šli delat, ta dan mene niso hoteli zapisati, s pripombo, da grem drugam. Skoro istočasno, ko so drugi odhajali skozi vrata, pride paznik in me pokliče, naj grem z njim. Greva po hodniku, odpre vrata, greva po stopnicah navzdol in nadaljujeva pot po dolgem hodniku proti izhodu. Pred izhodom stopiva v pisarno. V pisarni me vprašajo samo po imenu in priimku ter koliko časa sem bil tukaj v Gorici v zaporu — nič drugega. Povem jim zaželeno. Uradnik je nekaj časa listal po veliki knjigi, in ko je našel pravo ime, ga je spregovoril z navadnim glasom. Odgovorim: „Da!“ Nato sem videl, da je tam čez potegnil črto in nato pristavil, da lahko gremo. V pisarni sta bila še dva policista v civilu in neki nemški podčastnik, ki so čakali: te besede, da lahko gremo, so veljale nam vsem skupaj. Eden policistov je med potjo pripomnil: „Zdaj smo prosti!“ in me vprašal, kako in kaj je bilo z menoj. Ko mu to pripovedujem in pridemo par sto metrov dalje, mi pride na nekem vogalu sestra naproti in mi pove,

da je bila na uredništvu in kako je opravila. Veliko nisem imel časa govoriti z njo, samo povedal sem ji, da sem iz Cerknega iz zaporov sam ušel, in da me drugi niso rešili. Pred vrati na nemško komando sem ji rekel, naj me tukaj počaka, češ, da ji bom povedal kam pojdem, ko pridem ven.

Na komandi so me vprašali v glavnem o vsem, posebno so se zopet zanimali, koliko vrednosti ima oče tistega partizana, ki je proti meni pričal pri partizanskem vojnem sodišču v Cerknem... in slednjič, kam bi želel zdaj iti. Rekel sem jim, da bi zdaj najraje šel za par dni domov, kar so mi gladko odbili, ker bi me v tem slučaju partizani spet zgrabili. Nato sem jih prosil, naj me pošljejo vsaj k domobrancem v Ajdovščino. Tudi to so mi gladko odbili in mi nasvetovali, naj grem k domobrancem v Gorici,¹ kjer je bolj varno. Ko sem videl, da ni mogoče drugače, sem ostal v Gorici in sestri povedal, ko sem prišel ven, da ostanem v Gorici pri domobrancih. S komande so me poslali na Via Leopardi v vojašnico. Tam so vladale tako čudne razmere, (iz tega bi nastala dolga zgodba, če bi hotel vse natanko popisati!), da mi ni ugajalo, da bi tam ostal. Začel sem poizvedovati na vse načine, kako bi se dalo priti od tukaj.

Slednjič sem teden po Veliki noči dobil sedem dni dopusta. Večina mojih prijateljev mi je nasvetovala, naj se javim k srbskim četnikom iz Like, pri katerih niso imeli Nemci notranje kontrole in od katerih sta bila dva korpusa v Vipavski dolini

¹ V Gorici so Nemci imenovali domobrance „Landschutz“.

Društvo slovenskih protikomunističnih borcev, Buenos Aires, je poslalo naslednje:

„Dostavljamo Vam spodaj navedeno Izjavo s prošnjo, da jo objavite v prvi številki Vestnika.

IZJAVA

Društvo slovenskih protikomunističnih borcev v Argentini k članku „Poslanstvo borcev“, objavljenem v Vestniku šte. 10, stran 230, letnik XI, 1960:

1. V neljubi spor v pevskem društvu Gallus — niti v spore v katerem koli našem društvu — se DSPB nikdar ni hotelo vmešavati in se ne bo — zlasti še, ker je članstvo teh organizacij večinoma iz vrst protikomunističnih borcev.

2. Omenjeni članek je izraz razumljivega ogorčenja, ki ga je povzročilo pri članih tega odbora dejstvo, da je napovedani kulturni del programa na naši prvi zabavni prireditvi odpadel zaradi nesrečnega spora v pevskem društvu Gallus, kakor so se glasile informacije, ki smo jih tedaj dobili.

Urednik gospod Pavle Rant, ki je avtor omenjenega članka in član tega odbora, je v njem zastopal širše, ne samo svoje mnenje.

3. V kolikor bi informacije ne bile točne, prosimo vse in vsakogar, ki se je čutil prizadetega ob navedenem članku, da to IZJAVO vzame za opravičilo in potrdilo zdravega, demokratičnega in bratskega duha, ki naj družijo naše svobodne organizacije.

4. S pričujočo IZJAVO ta odbor zaključuje vse debate o tem primeru z iskreno željo, da bi si sprti bratje po krščansko odpustili in spravili, saj so spori med nami v škodo nam samim in v naslodo našim sovražnikom.

Buenos Aires, na Svečnico 1961.

Starešina DSPB:

Pregelj Bogo l. r.,

Tajnik DSPB:

Logar France l. r.

ni in ena brigada od teh v moji rojstni vasi na Slapu.

Iz Gorice sem se peljal s kamionom v Ajdovščino. Iz Ajdovščine so domobranci peljali z navadnim vozom potrebščine v Vipavo. Z njimi sem se peljal v Vipavo. Vso pot smo srečavali srbske bradate četnike, ki so hodili gor in dol. Ko pridem v

Vipavo na domobransko postojanko, vidim, da ni bila več tam kot prej, od koder so mene odpeljali. Dobil sem tam več prijateljev in znancev od prej. Pobarali so me, zakaj sem šel tistikrat iz domobranske postojanke zvečer ven, da so me partizani zunaj dobili in odpeljali. Odgovoril sem jim, da so v zmoti, in

jim natanko razložil, da so me partizani zgrabili na sredi veže v poslopju domobranske postojanke, in me odpeljali, kar jim lahko vsak čas dokažem in pokažem točko, kjer so me zgrabili. To je pa res prav zanimivo, da nobeden domobranec ni vedel, odkod so me odpeljali.

Potem sem se poslovil od prijateljev domobrancev in se napotil v svojo rojstno vas Slap. Vso pot proti domu srečujem četnike; nekateri so prihajali, drugi odhajali. Ob vstopu v vas opazim neko žensko, ki je ravno prihajala iz hiše, pogleda proti meni, me vidi, ne reče nič, steče naprej po vasi in neki ženski, ki ji pride nasproti nekaj pošepeta na uho (menda: „Tone je prišel!“), hiti dalje, pošepeta drugi ženski...; tako je šlo dalje po vsej vasi, toda nobena ni počakala, da bi mi kaj rekla ali me pozdravila. Tako sem prišel v domačo hišo, kjer me je prvi v hiši — kjer je bival — pozdravil srbski četniški komandir in se razveselil, da sem prišel. Par trenutkov nato pride v hišo četniški šef obveščevalne službe in me pozdravi, kot da bi bila stara prijateljja, dočim je bil tujec. Domačina ni bilo nobenega, da bi me prišel pozdravit, razen moj svak in domači gospod župnik. — Ostal sem pri srbskih četnikih iz Like v domači vasi...

VII.

S Primorskega smo se umaknili vsi četniki in domobranci iz Vipavske doline 29./30. aprila 1945 pod pritiskom IV. oklopne armade, ki so jo Angleži formirali iz samih mladih primorskih fantov, ki so jih Angleži zajeli v italijanski vojski na Siciliji, in ki so jih oni — Angle-

ži — izkrcali na Sušaku, kateri so se potem pomikali proti Ilirski Bistrici, tam prvič napadli srbske četnike od bosanskega korpusa, s katerimi je bilo nekaj domobrancev v Ilir. Bistrici. Ta skupina se je morala hitro umakniti po Vremski dolini do Vremškega bitofa (fara) in od tu dalje na Senožeče, skozi Razdrto v Vipavo. V Vipavo je dospela okrog poldne in brez odmora takoj nadaljevala pot proti Gorici in dalje...

Mi, to je srbski četniki dveh korpusov iz Like, h katerima je pripadal en bataljon v moji rojstni vasi Slap, pri katerem sem bil jaz, smo se vsi skupaj umaknili iz Vipave že zjutraj istega dne (to je 29./30. aprila) še pred prihodom bosanskega korpusa četnikov z domobranci v Vipavo. Ko sem jaz zapustil svojo rojstno vas Slap, je bila ura sedem zjutraj. Zjutraj začeti umik iz Vipave smo nadaljevali do Ajdovščine in dalje do Batuj (Selo). Iz Batuj smo krenili po cesti levo na Dornberg in v Prvačino. Šli smo dalje. Med Prvačino in Ovčjo drago pribrnijo nad nas trije lahki avioni — lovci — in začno s strojnica (iz zraka) streljati na nas. Četniški poveljniki so izdali povelje, da se poskrijemo v grmovje ob cesti. Ti avioni so bili angleški, pa v Titovi službi. Dokaz za to je dejstvo, da so malo prej iste vrste angleški avioni (če ne ravno isti) metali listke v slovenščini s komunistično vsebino. Ta napad je trajal približno pol ure, nakar so avioni izginili proti Italiji. Nadaljevali smo pot v Ovčjo drago, št. Peter pri Gorici, ob robu Gorice mimo železniške postaje čez most preko Soče v vas Ločnik. Tu smo se ustavili.

UREDNIKOV BUNKER

Uredništvo Vestnika je prejelo v oceno Zgodovinski atlas Slovenije, ki ga je prof. Roman Pavlovčič izdal v okviru knjižnih publikacij Slovenske kulturne akcije. Ocena bo objavljena verjetno že v prihodnji številki.

Med vsebino pričujoče številke je tudi Prošnja za poziv, ki so jo podpisali številni slovenski javni delavci v zamejstvu, da tako podpro s svojo besedo delovanje Slovenske kulturne akcije, ki je lani slavila šestletnico obstoja. „Pisatelji in javni delavci branijo usodo slovenskega jezika v domovini; v zamejstvu se v svobodi borimo za ohranitev ne samo jezika, ampak za svobodo tiste slovenske misli, ki naj ohranja temelje prave rasti slovenskega duha v zamejstvu — in s tem tudi domovini. Nam v zamejstvu je naložena še mnogo večja naloga: poleg službe lepi besedi nam je bila odrejena še dolžnost, da služimo pravi vsebini slovenstva,“ pravi glasilo SKA Glas z dne 31. 1. 1961. Objavi Prošnje in poziva v drugem slovenskem svobodnem tisku se pridružuje tudi Vestnik, ki je pogostoma edina slovenska tiskana beseda premnogim med nami v emigraciji. — Naslov SKA je: Alvarado 350, Ramos Mejia FNDFS, Peia. Buenos Aires, Argentina.

Ponovno naprošamo vse bralce, predvsem vse bivše borce, naj pošljejo slike iz časov borbe, prav tako pa tudi zapiske, spomine; uredništvo bo z veseljem objavilo sleherno stvar v zvezi z našo borbo.

Od te številke dalje bo uredništvo skušalo objaviti izvlečke iz one ali druge knjige, kjer je govora o slovenskem odn. jugoslovanskem vprašanju za časa vojne in tik po njej. Razumljivo je, da ni mogoče vsega prebrati, kar je izšlo, zato pa naprošamo vse bralce, naj uredništvo opozore na knjige, v katerih obravnavaja tujci naš položaj, ali pa dostavijo že preveden tekst s točno navedbo naslova knjige, založbe, kraj tiska in dr., kakor je to navedeno v pričujoči registraciji Pogajanj z Rusi.

IZ UPRAVE

V februarški številki smo podali nekaj števil o razpošiljanju Vestnika po posameznih državah. Žal je tiskarski škrat zmešal številke, odgovarjajoči pošiljanju v Kanado in Avstrijo. Dejstvo je, da je lanska naklada bila razposlana takole: USA 2997, Kanada 1712, Avstrija 216, Anglija 110, Francija 160, Italija 453, skupno 5648 izvodov.